

Kaip mokam, taip šokam

DALIA CIDZIKAITE

Jau ketveri metai gyvenu Čikagoje ir, rodos, visus daugiau ar mažiau pažįstu (kaip lietuviai sako, bent iš matymo), bet kartas nuo karto vis dar esu nustebinama, lyg Kristupas Kolumbas atradinedama naujus, negirdėtus vardus. Šis mano pasakojimas – apie Čikagos lietuvių tautinių šokių grupę „Lėtūnas“, susibūrusią 1975 metais Čikagoje. Tuo patiu jis – ir apie lietuvių tautinių šokių švenčių istoriją, nes „Lėtūno“ vadovė Nijolė Jasėnaitė-Pupienė lietuvių tautinių šokių šventėse dalyvauja nuo pat jų pradžios – 1957-ųjų metų.

Nijolė Jasėnaitė-Pupienė, prisimindama savo pirmąją pažintį su lietuvių tautinių šokių, pasakoja: „Šokti pradėjau labai labai seniai. Pirmą kartą tautinį drabužį užsivilkau Austrijoje, pabėgėlių stovykloje (mokytoja K. Marijošienė), o pirmasis pasirodymas scenoje įvyko dar pradžios mokykloje. Tik atvykus į Ameriką, daug lietuvių tautinių šokių grupių nebuvo, todėl pirmoji grupė, kurioje aš šokau, buvo Čikagos skautų tautinių šokių grupė „Grandis“, vadovaujama I. Šilingienės“. Studentaudama Illinois universitete Urbanoje-Champaign, Nijolė pati ėmėsi vadovauti studentų tautinių šokių grupei „Vaivorykštė“. Pasak „Lėtūno“ vadovės, tuo metu, apie 1955–1957 metus, Illinois universitetas labai domėjosi įvairių tautybų žmonėmis, jų kultūra, tradicijomis, todėl tarptautiniai festivaliai buvo ypač populiari. Kadangi Lietuva tuo metu buvo paversta, lietuviai studentai, studijavę tame universitete, nusprendė suburti tautinių šokių grupę, kuriai vadovauti pakvietė Nijolę.

Nijolė juokauja, kad žodis „pakvietimas“ čia mažai tinka. „Griebkim Nijolę, tegul ji būna mūsų mokytoja“, – tokiais žodžiais ji bando įsivaizduoti tuo metu Urbanoje studijavusių Tomo Remeikio, Vyto ir Šarūno Užgirių galvose gimusių mintį suburti lietuvių tautinę šokių grupę. Vieną dieną jie jai taip ir pasakė: „Nijolė, tu būsi mūsų mokytoja“, į ką Nijolė, atsakiusi,

si, kad šokių mokytoja niekada nėra buvusi. Tačiau jų tas atsakymas neišgąsdino – „Tai dar busi“.

Taip 1956 m. susikūrė studentų šokių grupė „Vaivorykštė“. Nijolė prisimena, kad šokių buvo visokių: niekada nešokusių ir šiek tiek jau ragavusių šokio, bet svarbiausia – visi buvo labai energingi ir norintys šokti. Todėl po metų „Vaivorykštė“ jau dalyvavo pirmojoje lietuvių tautinių šokių šventėje, kuri įvyko 1957 m. Čikagoje. Šventė turėjo tokį didelį pasisekimą ir taip paveikė tiek joje šokusius šokėjus, tiek žiūrovus, kad po jos ne tik Čikagoje, bet ir visoje Amerikoje lyg grybai po lietaus pradėjo dygti naujos lietuvių tautinių šokių grupės.

Baigusi universitetą, Nijolė sugrįžo į Čikagą, kur įsitraukė į šeštadienines mokyklos veiklą, mokė „Dainavos“, „Neo-Lituanian“, „Suktinio“ šokėjus. Taip pat dirbo Čikagos Aukštesniojoje liutuanistinėje (čia Nijolė dirba ir dabar) ir Dariaus-Girėno mokyklose. Tuo pat metu, tarp pirmosios ir antrosios šokių šventės, kuri įvyko 1963 m. Čikagoje, Nijolės, ir jos kartos senieji mokytojai: Jadvyga Matulaitienė, Genovaitė Breichmanienė, Kotryna Marijošienė, Bruno Šatas, Liudas Sagys ir kiti – pradėjo rengti savaitgalinius tautinių šokių mokytojų kursus, skirtus tautinių šokių mokytojams, kurie buvo jauni, niekada tokio darbo nedirbę, bet norėję tai daryti ir todėl į juos suvažiavę net iš kitų Amerikos miestų. Tarp jų buvo ir Nijolė. Kursų tikslas buvo mokyti kaip mokyti tautinių šokių. Ir nors praktikos buvo daugiau nei teorijos (tai nebuvo Klaipėdos universiteto choreografijos kursai – juokauja „Lėtūno“ vadovė), jie suteikė daugiau pasitikėjimo, daugiau žinių. Vieniems tie kursai taip ir paliko kažkada lankytis kursais, bet tokiems, kaip Nijolė, tai tapo širdžiai artimu dalyku, kurie buvo svarbus žingsnis, toliau dirbant tautinių šokių mokytoja. Vis dėlto, sutinka ji, geriausia praktika yra darbas su savo grupe, nes tik tada pamatai, ką reikia daryti ir ko

nereikia daryti. Be to, skirtingai dirbi su vaikais, paaugliais ir suaugusiais žmonėmis.

Po to vyko dar dvi šventės Čikagoje: 1968 m. trečioji, 1972 m. ketvirtoji. Pirmą kartą „Lėtūnas“ pasirodė V Lietuvos tautinių šokių šventėje, įvykusioje 1976 m. Čikagoje, bet susikūrė ši grupė 1975 m. Pasak Nijolės, kažkam užsiminus apie vyresnio amžiaus žmonių tautinių šokių grupės įkūrimą, ji ėmėsi šią idėją įgyvendinti. Į vadinamąjį veteranų grupę rinko visi, kuriems ši mintis pasirodė įdomi. Repetacijos vyko Jaunimo centro salėje.

„Lėtūno“ vardo atsiradimo istorija yra kur kas sunkiau įmenama, nei kas nors gali pagalvoti. Šis vardas atsirado iš šokio, pavadinimu „Lėtūnas“, kurį tada dar tik būsimasis „Lėtūnas“ turėjo išmokyti šokti. Tik besimokant šokio, kažkam į galvą atėjo mintis, kad tai galėtų būti puikus pavadinimas vyresniojo amžiaus žmonių šokių grupei. „Lėtūno“ šokių sudėtis, laikui bėgant, šiek tiek keitėsi, bet visada susidarydavo du rateliai. Iš pirmųjų „Lėtūno“ šokių, tebesokančių ir dabar, Nijolė pamini Audronę ir Arvydą Tamulius, Viktorą ir Rūtą Jautokus, Genę ir Rimvydą Rimkus, Rimą Dirvonį ir Ireną Valaitienę.

Tad oficialus „Lėtūno“ pasirodymas, savotiškas grupės „krikštas“ įvyko per V šokių šventę. Ši šventė svarbi ne tik kaip pirmoji „Lėtūno“ šventė, bet ir dar dėl kelių priežasčių. Po V šventės visos tolesnės šventės jau vyko kas ketverius metus, nes, pasak Nijolės, supratome, kad ketveri metai puikiai atitinka šokių amžiaus grupes: vaikai atėjus šokti į pradžios mokyklą, po ketverių metų jis jau būna gimnazistas, dar po ketverių visi gimnazistai tampa studentais. Be to, šios šventės metu dalyvaavo apie aštuonios ar dešimt veteranų šokių grupių, anot Nijolės, tam tikra šventės naujovė, tačiau – tuo metu dar nežinota, ar ji prigis, ar ne. Bet po ketverių metų, jau VI šventėje (jos programos vadove pirmą kartą buvo Nijolė), visa šokių salė buvo pilna vyresniojo

amžiaus žmonių ratelių – prisimena „Lėtūno“ vadovė.

Nijolė džiaugiasi, kad šių metų XII Lietuvos tautinių šokių šventės, įvyksiančios liepos 3 d. Allstate Arena (Rosemont, IL), organizacinį branduolį sudaro „Lėtūno“ nariai. Šventės organizacinio komiteto pirmininkė yra Audronė Tamulienė, Marytė Meškauskaitė – komiteto vicepirmininkė – atsakinga už šventės atidarymą mieste; Arvydas Tamulis redaguoja šių metų šokių šventės leidinį, rūpinasi šventei skirtais lankstinukais, plakatais; Vida Remienė organizuoja šventės metu įvyksiančią tautodailės parodą; Laima ir Donatas Vasilaiškaitės atsakingi už dviejų mugių suorganizavimą. Kiti „Lėtūno“ nariai: Dalia ir Jurgis Anysai, Rugilė Šlapkauskienė, Genė Rimkienė, Vytautas Karaitis padeda su kitais šventės rūpesčiais.

Nijolė, paklausta apie sunku-

mus ir džiaugsmus, vadovaujant „Lėtūnui“ ir kitoms tautinių šokių grupėms, atsakė, kad jai šokis visų pirma yra ne darbas, bet džiaugsmas, širdiai artimas dalykas. „Aš tai darau, nes mėgstu. Jeigu pasisidau, kad „Lėtūnas“ arba kuri nors kita mano vadovaujama grupė šoks kokioje nors šventėje, aš ten turiu būti visą laiką. Negaliu neatvažiuoti į repeticiją, negaliu jos praleisti, nes be manęs nebus repetacijos. Man labai patinka žmonės ir kai aš matau, kaip jie sunkiai prakaituoja, jaudinasi per repeticijas, bando prisiminti praėjusią savaitę išmokusius žingsnius, tada mane aplanko džiaugsmas, tada man malonu. Malonu, kad jie stengiasi“.

Na, o patys „Lėtūno“ šokėjai nestokodami humoro jausmo ir pašaipos sau, su pasididžiavimu dėvi marškinėlius su užrašu: Lėtūnas – kaip mokam, taip šokam.

Skelbia ir kviečia į būrį

LAIMA KRIVICKIENĖ

Lietuviai laukia tautinių šokių šventės. Prabėgo metai, kai šventės ruošos komiteto nariai, vadovaujami Audronės Tamulienės, išsijusę dirba. Nuosirdžiai į talką stoji išdrąsinti savanoriai, prisipildę artėjančios šventės erdvę ir renginiai, artimi lietuvių širdžiai, prideda jau birželio pabaigą. Čikagos miesto širdyje, Daley Plaza (Washington g., – tarp Dearborn ir Clark, prie Picasso skulptūros), birželio 30 d. dalyvaus Lietuvos Respublikos, Čikagos miesto atstovams, šventės dalyviams ir svečiams, taip sakant mums visiems, įvykis iškilmingas XII Lietuvos tautinių šokių šventės atidarymas. Čia šoks lietuvių tautinių šokių grupės, veiks mugė, tautodailės darbų paroda.

Koks būtų lietuvių gyvenimas be šokio, muzikos? Tik užgros muzikantai polką, valsą ar „Kalvelį“, kojos patios kyla, neša, o ką jau bekalbėti apie tuos, kurie visą laiką laisvą, kiek jo bebūtų, ar net nebūtų, pralei-

džia šokių būryje, mokymdamiesi naujus žingsnius, naujas figūras, kompozicijas ar tiesiog trumpam sustoję pailsėti, padraugauti. Gal dailininkas Viktoras Paulauskas, tik prieš trejus metus Amerikon atsivežęs šeimą, pakviestas sukurti šventės ženklą, maloniai sutiko, nesenu prisiminimų veda. Jau į pirmuosius šventės ruošos komiteto pasitarimus susirinkę pritarė V. Paulausko pasiūlymui – jo projektas išryškino šokių šventės nuotaiką: šokių pora laisvam šokio judesys.

Nenukrypdamas nuo pageidaujamo, jau tradicija tapusio

Nijolė Jasėnaitė-Pupienė, Tautinių šokių instituto pirmininkė.

apskritimo, jame ratu įrašę tekstą, visą ženklo erdvę užpildė išraiškingu dviejų šokių siluetais. Toldamas nuo natūralaus figūrų vaizdavimo, taiklia linija artėjo prie abstrakcijos išraiškos, atsakydamas daugumos smulkių detalių, apibendrinę kompoziciją, pajungė tiksliai temai išsakymui. Šį ženklą jau senokai turėjo pastebėti lietuviškos spaudos skaitytojai.

Dailininkas dizaineris Viktoras Paulauskas, baigęs studijas Lietuvos dailės akademijoje, dirbo Motorola firmoje dailininku, dabar – laisvas menininkas, dirbantis reklamos srityje ir džiaugiasi, kad lietuvių vasaros švenčių ruošėjai jau įsuko į veiklos verpetą – sukūrę XII Lietuvos tautinių šokių šventės ženklą, plakata, pasidarbavo ir Joninių labui, o su žmona Daina bei vaikučiais Dominyka ir Pauliumi būtinai dalyvaus šventiniuose renginiuose.

Lietuvių tautinis šokis, daina – kūrybinės minties vaisiai, žmogaus nenumaldomas poreikis grožio formomis išreikšti save, panirti į savo tautos dvasinį pradą, išlaikyti, išsaugoti ir perduoti ateitai. Išpūdinga raiška prasiveržia šokio judesys ir XII Lietuvos tautinių šokių šventės renginius skelbiančiuose plakatuose. Pavasarį į darbą įsijungė dar vienas šaunus talkininkas – Donatas Kavaliauskas, gerai žinomas ameri-

kiečių tarpe, naudodamas siluetai, kognografijos techniką, išspausdinti ryškius šventės plakatus.

„Kas gali pamiršti nakties laužo ugnį, vėją, kedenantį šolį, skambančią muziką, svaiginančią šventės, pasakišką nuotaiką“, – taip savo mintyse pamatė Viktoras, taip jo mintis perteikė Donatas. Dabar lietuvių mėgstamose, pačiose svarbiausiose ir lankomose vietose akį ir dėmesį patraukia dangaus erdvėje pasisklidusios, besisukančios žaislingos šokių poros, lengvos lyg vėjo gūsis, netekusios tikslaus apibrėžimo, nekartojančios detalių, lyg atspindėliai tos pirmosios pagrindinės poros, gražiai išraiškusios mūsų atmintyje. Gerai pažvelgę, išidėmėme ir puošnią karūną, vainikuojančią šokėjos silueta, už dviejų rankų susijungimą, užtvirtinanti, lyg iš medinės mūsų architektūros iškomponavusį stogo kraigo dekoratyvų motyvą, vainikuotą saulės riedančiu ratu. Taip susibėga, susilieja į vieną vietą, viename lengvame ženkle viena išpūdinčių mūsų tautos kultūros apraiškų, ir skelbia, kviečia visus į būrį – kviečia į tradicinę, pamėgtąją lietuvių šventę – XII šiame žemyne, kurios pradžią 2004 m. liepos 3 d. po piet, paskelbęs fanfarų garsai Allstate arenoje (6920 N. Mannheim Rr., Rosemont, IL).

Šventės ruošėjai primena, kad bilietus galima įsigyti „Lietuveleje“, – 5741 Harlem, Chicago; Lemonte, Pasaulio lietuvių centre, sekmadieniais „Seklyčioje“ 2711 W. 71 st. g., Chicago. Bilietus galima užsisakyti ir paštu. Žvelkite internete adresu: <http://www.javlb.org/ssvente04>

TURINYS

Artėjant XII Lietuvos tautinių šokių šventei.

Pabaltijo universiteto atminimo lentos: iš Vokietijos barakų į Vilniaus baroką ir VDU.

Dešimt metų be Stasio Lozoraičio. Dvi parodos genocido temomis.

„Poezijos pavasarį“ užbaigiant. VDU laikraščio dešimtmetis.

Daug rankų didelę darbo našta pakelia, o, ruošiant tautinių šokių šventę, našta yra tikrai nemaža, bet ir darbo rankų nestinga. Nuotraukos – XII Lietuvos tautinių šokių šventės ruošos komitetas.

Dalis Tautinių šokių šventės rengimo komiteto narių. Sėdi iš kairės: vicepirm., šventės atidarymo pagrindinė organizatorė Marytė Meškauskaitė, šventės meno vadovė Rasa Poskočimienė, šventės komiteto vadovė Audronė Tamulienė; stovi komiteto sekretorė Rugilė Šlapkauskienė, Gediminas Damašius, susipažinimo vakaro pagrindinis organizatorius Jonas Gražys, pagrindinė pokylių organizatorė Daina Dumbrienė.

Pabaltijo universiteto atminimui

LIBERTAS KLIMKA

Gegužės 25–27 d. Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje, Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetų bibliotekose prištirtintos atminimo lentos apie 1945–1949 m. Vokietijoje, Hamburge ir Pinneberge veikusių Pabaltijo universitetų. Tuo pasirūpino šio universiteto auklėtiniai, susibūrę Čikagoje į aliumų grupelę, vadinamą Dešimtu. Lentose pavaizduotas Pabaltijo universiteto ženklas — žinias simbolizuojantis deglas, apjuostas trijų Baltijos šalių vėliavomis, bei visų aštuonių fakultetų ženklai. Yra ir tekstas, pasakojantis apie šio išskirtinio kultūros reiškinio istoriją. Lentas iš JAV atvežė Pranas Jurkus; atidengimo iškilnėse be jo dar dalyvavo du Pabaltijo universiteto auklėtiniai: prof. Vytautas Černius ir inž. Leonas Maskaliūnas. Iškilmingiems aktams vadovavo universitetų rektorius prof. B. Juodka ir prof. V. Kaminskas.

Deja, iki šiol labai mažai kalbama ir rašyta apie tokį išskirtinį faktą mūsų tautos kultūros istorijoje — išsivijusio universiteto. Pirmieji pokario metai subombarduotoje, nusiaubtoje, badaujančioje Vokietijoje. Ir negirdėtas įvykis Europos švietimo istorijoje: 1946 m. kovo 14 dieną Hamburge pradėjo veikti universitetas, kurį įkūrė karo pabėgėliai iš trijų Baltijos šalių — Estijos, Latvijos ir Lietuvos. Kokios dvasios stiprybės reikėjo, kad po tokių sukrėtimų pavyktų susikaupti aukštojo mokslo siekiamui? Juk universitetas buvo kuriamas toli nuo tėvynės, praėjus taip nedaug laiko nuo karo siaubų pabaigos. Ir dar: juk tikėta, kad pabėgėlio dalia laikina, kad labai greitai pasaulio tautų bendrijos pastangomis Baltijos šalys atgautų savąją laisvę. Tarsi metant iššūkį visoms nepalankioms aplinkybėms, siekta įrodyti mūsų nedidelių Baltijos tautų kultūrinę gyvybingumą ir lygiateisiškumą Europoje. Pabaltijo universiteto, kaip savąją Alma mater vadina buvusieji jo profesoriai ir auklėtiniai, kūrimo istorijoje pasireiškė tauriausi tautiniai bruožai. Pabėgėlių stovyklose buvo daug išsilavinusių, patriotiškai nusiteikusių žmonių, — Baltijos tautų inteligentai neužmiršo, kad sovietų represijos 1941 m. pirmiausia buvo nukreiptos prieš šviesumėnį. Bendra nelaimė suartino lietuvius, latvius ir estus; o gal kartu ir apgailestavimas, kad to bendrumo pritrūko artėjančios agresijos akivaizdoje...

1945 m. lapkričio 18 dieną buvo krepštas į anglų okupacinės zonos administraciją pranešant, kad pabėgėlių stovyklose yra 1,329 abiturientai ir studentai bei 168 profesoriai ir dėstytojai, norintys organizuoti aukštojo mokslo studijas. Dar tais pat metais buvo gautas teigiamas Britanijos užsienio reikalų ministerijos atsakymas. Ir iš karto imtasi paruošiamųjų darbų: reikėjo surasti ir parengti patalpas paskaitoms, laboratorijoms, studentams bei profesoriams apgyvendinti. O dar rūpesčiai dėl vadovėlių, mokomųjų medžiagos, laboratorijų įrangos... 1946–ųjų metų sausio 8–9 dienomis Hamburge buvo sukviesta steigiamoji konferencija, kurios metu priimtas universiteto statutai. Pagal jį numatyta, kad universiteto vadovybė sudaroma lygus atstovavimo pagrindais, iš visų trijų tautybių renkant po rektorių, o

komiteto pirmininkas, vadinamas prezidentu arba Rector magnificus, keičiamas pamečiui. Lygiai ir fakultetų valdžia: jei dekanas išrenkamas, pavyzdžiui, lietuvis, tai prodekanais būtinai — latvis ir estas. Konferencijoje dalyvavę profesoriai lietuviai buvo iš Kauno Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetų, Dotnuvos žemės ūkio akademijos. Laikinosios administracijos komiteto pirmininku buvo išrinktas latvių profesorius Fricis Gulbis, rektorius profesorius Ernestas Julius Opikas, Edgaras Dunsdorfas ir Vladas Stanka. Rektoratas įsikūrė Hamburgo Deutscher Ring rūmuose, o paskaitos vyko apgriautose istorijos muziejaus patalpose. Studentai ir dėstytojai gyveno karo metų darbininkų stovyklos „Zoo“ mediniuose barakuose. 1947 m. pradžioje universitetas buvo perkeltas į netolimą Pinnebergą ir įkurdintas buvusiose Eggersstedto kareivinėse. Čia sąlygos plėtoti akademinę veiklą buvo geresnės, tarsi uždarame universitetiniame miestelyje.

Pabaltijo universitetą sudarė net aštuoni fakultetai: Filosofijos ir filologijos, Ekonomikos ir teisės, Žemės ūkio, Matematikos ir gamtos mokslų, Chemijos, Mechanikos, Architektūros ir inžinerijos, Medicinos. Universitetas kažkokiais stebuklais sugebėjo įsirengti fizikos, geologijos, botanikos ir zoologijos kabinetus, chemijos ir mašinų tyrimo laboratorijas, mechanines dirbtuves. Dalis įrangos buvo atgauta iš vokiečių išvežto VDU turto. Medikai turėjo anatomikumą, stomatologijos polikliniką ir protezavimo technikos laboratoriją. Netgi mokslo darbų periodinį leidinį „Contributions of the Baltic University“ sugebėta leisti. Nors viskas tai nešildomose patalpose, su labai kuklia valdžios parama, gyvenant pusbardžiu...

Bendrieji dalykai Pabaltijo universitete buvo dėstomi vokiečių kalba, tačiau lietuvių literatūros istorija, lietuvių kalbotyra ir auklėtiniai, kūrimo istorijoje pasireiškė tauriausi tautiniai bruožai. Pabėgėlių stovyklose buvo daug išsilavinusių, patriotiškai nusiteikusių žmonių, — Baltijos tautų inteligentai neužmiršo, kad sovietų represijos 1941 m. pirmiausia buvo nukreiptos prieš šviesumėnį. Bendra nelaimė suartino lietuvius, latvius ir estus; o gal kartu ir apgailestavimas, kad to bendrumo pritrūko artėjančios agresijos akivaizdoje...

1945 m. lapkričio 18 dieną buvo krepštas į anglų okupacinės zonos administraciją pranešant, kad pabėgėlių stovyklose yra 1,329 abiturientai ir studentai bei 168 profesoriai ir dėstytojai, norintys organizuoti aukštojo mokslo studijas. Dar tais pat metais buvo gautas teigiamas Britanijos užsienio reikalų ministerijos atsakymas. Ir iš karto imtasi paruošiamųjų darbų: reikėjo surasti ir parengti patalpas paskaitoms, laboratorijoms, studentams bei profesoriams apgyvendinti. O dar rūpesčiai dėl vadovėlių, mokomųjų medžiagos, laboratorijų įrangos... 1946–ųjų metų sausio 8–9 dienomis Hamburge buvo sukviesta steigiamoji konferencija, kurios metu priimtas universiteto statutai. Pagal jį numatyta, kad universiteto vadovybė sudaroma lygus atstovavimo pagrindais, iš visų trijų tautybių renkant po rektorių, o

Pabaltijo universitete iš viso mokėsi 2,006 studentai; jų pusė

Pabaltijo universiteto įamžinimo atminimo lentos pristatymas š.m. gegužės 27 d. Vilniaus universitete. Iš kairės: Pranas Jurkus, Vilniaus universiteto bibliotekos dir. Birutė Butkevičienė, prof. Benediktas Juodka ir Leonas Maskaliūnas.

Akimirka iš Pabaltijo universiteto paminėjimo M. Mažvydo bibliotekoje Vilniuje. Iš kairės — Draugo bendradarbė žurn. Audronė Škiudaitė, sėdi (pirmoji) dail. Magdalena B. Stankūnė ir kt.

Jono Česnavičiaus nuotrauka.

buvo latviai, 35 procentus sudarė lietuviai, likusieji — estai. Aukštąsias studijas čia baigė 75 žmonės, iš jų 52 — bakalaurų laipsniu. Išėitę Pinneberge mokslą pripažindavo kiti Vakarų universitetai. Vienas iš lietuvių — medikas F. Binkakys — šiame universitete įgijo ir mokslo daktaro laipsnį.

Gyvas buvo ir studentiškas gyvenimas: vykdavo iškilų Baltijos valstybių datų minėjimai,

koncertai, sporto varžybos. Studentai turėjo savo atstovybę, leido laikraštį „Scientiae et Artibus“. Latviai atgaivino studentų korporacijų tradiciją, lietuviams mieliai būrėsi ateitininkus, šviesininkus ir skautus.

Deja, Pabaltijo universiteto kelias buvo neilgas — iš viso dėvyni semestrai, iki 1949 metų rugsėjo 24-sios. Entuziastingai pradėtas darbas netruko pakliūti į politikos skersvėjus. Kei-

Pabaltijo universiteto atminimo lentos pristatymas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje 2004 m. gegužės 26 d. Kalba Silvija Vėlavienė. Informacijos centro Lituanistikos skyriaus vedėja, šalia — lentos pristatymą vedęs buvęs PU auklėtinis Pranas Jurkus.

čiantis sąjungininkų nuostatoms Baltijos šalių okupacijos faktą atžvilgiu, imta slopinti ir universiteto veiklą. UNRRA (Jungtinių tautų pagalbos ir repatriacijos agentūra) valdininkai pirmiausia pakeitė universiteto pavadinimą. Jis buvo pervadintas į „Baltijos studijų centrą“, vėliau — į „Perkeltųjų asmenų studijų centrą“. 1949 metų rugsėjyje tolesnė veikla

tapo nebeįmanoma. Turėta vilčių aukštąją mokyklą atgaivinti JAV, į kur jau buvo prasidėjusi masinė lietuvių pabėgėlių emigracija. Mokslinį darbą Vokietijoje toliau plėtojo 1949 m. kovo mėnesį įkurtas Baltų institutas, kurio pirmuoju pirmininku buvo išrinktas profesorius V. Stanka.

Buvusieji Pabaltijo universiteto auklėtiniai, kasmet Čika-

goje kovo mėnesį susirinkdami į savosios Alma mater paminėjimą, tų sunkių ir alkanų metų studijas prisimena kaip šviesiausią jaunystės dieną. Šis universitetas pratęsė emigracijoje Baltijos šalių aukštąją mokyklą laisvos dvasios tradicijas, buvo puikus trijų bendro istorinio likimo tautų bendradarbiavimo pavyzdys ir gairės ateiciai.

Iš Vokietijos barakų į Vilniaus baroką

AUDRONĖ ŠKIUDAITĖ

Gegužės 26 d. Vilniuje, Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje, Informacijos centro Lituanistikos skyriaus, buvo atidengta atminimo lenta, skirta Pabaltijo universitetui, 1946–1949 m. veikusiam Vokietijoje — pradžioje Hamburge, vėliau Pinneberge. Atminimo lentos atidengimo sumanytojai — M. Mažvydo biblioteka ir universiteto auklėtiniai. Tomis dienomis atminimo lentos atidengtos ir Kaune, Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje bei Vilniaus u-tė.

Į gausų būrį svečių iš Lietuvos ir išsivijus krepšė M. Mažvydo bibliotekos Informacijos centro vadovė Silvija Vėlavienė, džiaugdamasi šiuo reikšmingu įvykiu. „Priimti šią Pabaltijo universiteto atminimo lentą yra garbė, — sakė kalbėtoja. — Kodėl būtent čia M. Mažvydo bibliotekoje, atidengta ši lenta? Lituanistikos skyriaus, kurioje jūs esate, yra ta vieta, kuri kaupia už Lietuvos ribų išleistus spaudinius. Ir būtent čia, o ne kur kitur, lentynose stovi Pabaltijo universiteto buvusių profesorių Biržiškų, Prano Čepeno, Jono Puzino ir kt.

darbai, taip pat ir Hamburge — Pinneberge universiteto auklėtinų rašyti ir spausdinti darbai. Manau, kad tas atminties ženklas dar kartą rodo lietuvių sugebėjimą sunkiausiomis sąlygomis ieškoti išsėdži. 1946 m., — jūs pamenate, koks tai buvo laikas, kurti universitetą, su burti jaunus žmones mokslui, rasti vietą susibūrusiems profesoriams — tai didžiulis kultūrinis įvykis, kuris davė puikius rezultatus. Mes čia ekspozuojame nedaug metų veikusių universiteto istorijai svarbius leidinius. Viena knygelė gal jums mažiau žinoma: *Kas yra Baltijos universitetas* su visų profesorių ir auklėtinų pavardėmis; taip pat gal jums mažiau žinomas leidinys, išleistas Latvijoje, nes ir latviai bei estai nepaprastai vertina šį universitetą“.

Po to žodį tarė vienas iš šios lentos atidengimo iniciatorių ir atminimo lentos architektas Pranas Jurkus. Jis pristatė kitus iškilnėse dalyvavusių šios iniciatyvos autorių — Vytautą Černių ir Algirdą Žemaitį, bei pasidžiaugė, kad prie atminimo lentos prisidėjo visi, 48 likę gyvi (iš viso studijavo apie 500), Pabaltijo universiteto auklėtiniai. Jis papasakojo, kad dvi-

jų metalinių atminimo lentų (Vilniaus universiteto ir M. Mažvydo bibliotekos) autorius yra dr. Romualdas Povilaitis iš Lemonto, IL, o Kauno bibliotekos — dailininkė Gražina Kuprevičienė, sukūrusi atminimo lentą iš odos.

Savo kalbą Pranas Jurkus, prisistatydamas Pabaltijo universiteto studentų delegatą, pradėjo buvusio Vilniaus universiteto rektoriaus prof. Mykolo Biržiškos 1946 m., atidant Pabaltijo universitetą, pasakytas žodžiais: „Iš Vilniaus baroką į Hamburgo barakus — tai Pabaltijo universitetas Vokietijoje“.

„Šiandien universitetas grįžta į Vilniaus baroką, — sakė P. Jurkus. — Jis grįžta kaip simbolis — su meile ir pagarba mūsų universiteto profesoriams, kurie su pasiūlymu kūrė ir dirbo Pabaltijo universitete savo krašto ir jaunimo gerovei. Jie tikėjo sugrįžimo diena, bet, gaila, patys jau nebegrįžo. Neseniai palaidojome garbingą profesorių Mečislovą Mackevičių.“

Kūrimosi dienomis Pabaltijo universitetas buvo ne tik neturtingiausias pasaulyje, bet dar turėjo kovoti ir už Pabaltijo universiteto vardą bei egzistenciją. Per visus trejus su puse

metų išliko tikras trijų Pabaltijo tautų universitetas ir mokslo lygių neatsilikimo nuo prabangių Vakarų universitetų.

Baltic University formaliai buvo įkurtas 1946 m. kovo 16 d. Hamburge, Vakarų Vokietijoje, po Antrojo pasaulinio karo. Jį steigė nuo sovietų okupacijos pasitraukę estų, latvių ir lietuvių profesoriai. Kadangi visų karo pabėgėlių globa ir politinė padėtis priklausė nuo sąjungininkų valdžios, tad ir bendras vardas buvo duotas anglų kalba: Baltic University, tačiau kiekviena tautybė vadino jį sava kalba: Baltijos Universitetas — latviškai, Balti Ulikool — estiška, o lietuvių profesoriai — kalbininkai jį pavadino Pabaltijo universitetu, — kalbėjo P. Jurkus, papasakojęs apie šimtą tūkstančių pabaltiečių pabėgėlių gyvenimo sunkumus ir jų veržimąsi į šviesą, į mokslą.

„Steigti universitetą buvo keletas projektų. Pirmieji drąsiau psireiškė latviai. Britų okupuotoje zonoje (šiaurinėje Vakarų Vokietijoje) jų buvo daugiau. Iš tikrųjų ideja buvo atkurti Rygos universitetą, bet po ilgų diskusijų buvo prieita praktiškesnės nuomonės — kurti pabaltiečių aukštąją mokyklą. Pabaltijo universiteto, kurimas ir

egzistavimas trijų tautų solidarumo ženklas: nepasiduoti brutalioms likimo sąlygoms, išlaikyti savo tapatybę ir siekti kraštui laisvės. Šis universitetas suteikė galimybę ir sąlygas jaunimui studijuoti, mokymo personalas galėjo tęsti savo mokslinį darbą ir tyrinėjimus, skaityti paskaitas.

Prisimenant Pabaltijo universiteto nuopelnus, pirmiausia turėtų būti aukštai įvertinta jo kūrėjų ideja ir įgyvendinimo kaina. Daugelis profesorių bei dėstytojų paliko savo tarnybas gaunamas algas ir papildomas „normas“ pabėgėlių stovyklose. Kai kurie išstus semestrus negaudavo algų ir atsakydavo viliojančių pasiūlymų dirbti gerai apmokamą darbą mokslo ir tyrimo institucijose užsienyje. Jie pasisvėntė savo tautiečiams.

Pabaltijo universiteto gyvavimo metais, per 9 semestrus, profesoriai ir dėstytojai sugebėjo pateikti apie 60 tūkst. paskaitų; rotatoriumi ir fotografavimo būdu padauginta apie 80 paskaitų komplektų bei mokslinių knygų, profesorius moksliniai darbai buvo talpinami „Contributions of the Baltic University“ leidinyje ir siuntinėjami 250–čiai universitetų. Nukelta į 3 psl.

Lietuvos ambasadorius ir Vilties prezidentas Stasys Lozoraitis su žmona Daniela. Broniaus Čikoto nuotr.

Dešimt metų be Stasio Lozoraičio

VIKTORAS NAKAS

Laiko tėkmė daro savo — ryškus prisiminimai nublanksta, tai, kas vienu metu atrodė akivaizdu, jau nebėra taip aišku, nauji įspūdžiai iš atminties išgrūda kai kuriuos senesnius. Užtat, atkreipiant dėmesį į asmenį, kuris prieš 10 metų mirė, įdomu patikrinti: ar tą žmogų gerai prisimenam, ar prisiminimai liko neišdildę, ar laiko tėkmė pakeitė tą nuomonę, apie jį, kuri buvo suformuota, jam esant gyvam? Šiuo atveju, klausimai yra susiję su a. Stasio Lozoraičiu, jaunesniojo, kuris su šiuo pasauliu atsiskyrė 1994 m. birželio 13 d.

Kiekvienas, Lozoraitį pažinęs, ar apie jį žinojęs, kai jis buvo gyvas, į tuos klausimus savaip atsakys. Galiausiai už save kalbėti. Su juo man teko aktyviai bendradarbiauti nuo 1987 iki 1991 m. pabaigos; po to pusantros metų buvau jo tarnautojas Lietuvos ambasadoje Vašingtone. Mano itin teigiamas apie jį įspūdis nė kiek neišdilo. Šešmadieniais Mūsų metu, prisimindamas mirusiuosius, dažnai apie jį pagalvoju, net nesistengdamas. Pravažiuojant Lietuvos ambasadą Vašingtone, jis pirmąją mano mintyse, nors po jo išėjimo ten šeiminkauja jau trečiasis ambasadorius.

Ką apie jį prisimenu? Asmenybė. Žmogų su švelnia šypseną, kurio atvirumas, dvasinė nepriklausomybė ir pomėgis dialogui kitus užverbodavo. Kietą, principingą idealistą, kuriam naivumas buvo tiek pat svetimas, kiek cinizmas. Diplomata, visas savo jėgas paskyręs trims siekiams: Lietuvos nepriklausomybės atstatymui, valstybingumo išsaugojimui ir šalies demokratines santvarkos įtvirtinimui. Neveltui jis užsitarnavo titulą „Vilties prezidentas“.

Ko gero, daug kas iš jaunesnės kartos Lietuvoje, jeigu ji iš vis prisimena, tepažįsta Lozoraitį kaip „vilties“ kandidatą 1993 metų rinkimuose ir prezidentu, kuomet jis rungtis su Algirdu Brazausku, siūlydamas tautai ryžtingais žingsniais atsipalaiduoti nuo tarybinių praeities. Daug kas nežino, ar prisimena, kad Lozoraitis

50 metų laikotarpiu ta „viltis“ gyveno ir savo profesiniu gyvenimu kitiems ją skiepijo.

Lozoraitis gimė 1924 m. rugpjūčio 2 d. Berlyne, diplomato šeimoje. Jo tėvas, irgi Stasys, buvo itin įtakingas ir vienu metu užėmė Lietuvos užsienio reikalų ministro postą. 1943 metais, baigęs gimnaziją Romoje, pradeda dirbti Lietuvos pasiuntinybėje prie Šv. Sosto. Ten dirbo, kaip atašė ir pirmasis sekretorius. 1983 m. skiriamas Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone patarėju. 1987 m. perima pasiuntinybės vadovavimą, eina dvigubą pareigą — Lietuvos „charge“ Vašingtone ir ats-tovas prie Šv. Sosto. 1991 m. rugsėjo mėnesį, Lietuvai įtvirtinant nepriklausomybę, skiriamas ambasadorium Vašingtone. Tose pareigose lieka iki 1993 m. Del politinių priežasčių, susijusių su jo nesėkmingu kandidatavimu į prezidentus, jis perkeliamas iš Vašingtono į Romą, kur tampa Lietuvos ambasadoriumi Italijoje. Nė metus neišbuves naujose pareigose, staiga suseraga vežiu ir miršta.

Dešimt metų po jo mirties Lozoraitis man tebėra imponuojanti asmenybė ir mano nuomonė apie jo vaidmenį lieka ta pati: jo ankstyvas išėjimas iš šio pasaulio buvo didelis nuostolis Lietuvai ir paliko spragą

šalyje, kurią iš tolo stebint, sleigia asmenybių deficitas. Bet svarbiau šiandien prisiminti ne tai, ko Lietuva neteko, o atkreipti dėmesį į tai, ką Lietuva laimėjo, Lozoraičio sugebėjimų ir pastangų dėka. Su Lozoraičiu priešakyje, užsienyje gyvenančių lietuvių, ypač Jungtinėse Amerikos Valstijose, vaidmuo dvidešimto amžiaus antrąjį pusę buvo lemiamas kovoje už Lietuvos nepriklausomybės atstatymą. Be jo ir be jų, viskas galėjo kitaip susiklostyti, galėjo iš vis nebūti tų pamatų, ant kurių Lietuva statė savo narys NATO ir Europos Sąjungoje. Galbūt Lietuvos istorikai kada nors prieis prie užsienyje gyvenančių lietuvių veiklos išsamios analizės. Reikia tikėti, kad vieną dieną Stasys Lozoraitis susilauks deramo pripažinimo Lietuvos istorijos puslapiuose.

Prisimenant Stasį Lozoraitį

Stasys Lozoraitis — vienas iškilusių asmenybių, žinomas kaip patyręs diplomatas, buvęs Nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Italijoje. Diplomatas skaudžiai išgyveno 50

metų trukusią okupacijos dramą ir atkakliai siekė, kad Vakarų valstybės nepripažintų Lietuvos įjungimo į sovietų Sąjungą, reikalavo nutraukti aneksiją, atkurti Lietuvos valstybingumą. Didžiulis nuopelnas Lietuvos valstybei — jos atkūrimas ir paskelbimas: „Skelbkite nepriklausomybę šiandien: rytoj jau gali būti vėlu...“ ragino tautą didis diplomatas ir įžvalgus politikas Stasys Lozoraitis. Išsipildė lemtingi žodžiai, 1990 metų kovo 11-osios dieną, paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, ambasadorius reikalavo, kad pasaulio valstybės pripažintų Lietuvos valstybę *de jure*.

Š. m. birželio 13 d. minime 10-ąsias Stasio Lozoraičio mirties metines. Lenkiame galvą, pagerbdami jo šviesų atminimą, kuris tebėra mumyse likęs, kaip teisingų, gražių idealų, vilties ir tikėjimo simbolis. Jo mintys, svajonės ir darbai yra sėkmingai tęsiami.

1991 metais Vašingtone buvo įkurtas „The Lithuanian American Arts Foundation“ pelno nesiekiantis fondas (non-profit foundation). Ši mintis buvo pasiūlyta paties S. Lozoraičio, įsteigiant atskirą fondą, kuris plėstų kultūrinius, mokslinius bei naudingus Lietuvai projektus. Ambasadorius ypač norėjo įgyvendinti naujos Lietuvos kartos diplomatų paruošimą, suteikiant Amerikos aukštąjį išsilavinimą. S. Lozoraitis ir D. Lozoraitienė buvo fondo direktorių tarybos nariai. Šis fondas gavo „tax exempt“ statusą iš IRS ir šiuo metu veikia aktyvi banko sąskaita.

1994 metais, po amb. S. Lozoraičio mirties pritariant Danielai Lozoraitienei, buvo įsteigtas „Stasys Lozoraitis Memorial Scholarship Fund“. Mintis įsteigti tokį fondą kilo po S. Lozoraičio kandidatavimo į Lietuvos prezidentus rinkimuose. Pasiūlymas rinkiminei kampanijai, Standart Federal banko (Čikagoje) sąskaitoje liko 39,167.12 dol. nepanaudotų pinigų. Pagal Illinois Consolidated Statutes: nusakoma, kaip lėšų teikimo komitetas turėtų elgtis su likusiais nuo kampanijos pinigais. Likusių pinigų suma buvo paskirta politinėms ar pelno nesiekiantioms organizacijoms. Lėšų teikimo nariu ir ambasadoriaus Stasio Lozoraičio rinkiminės kampanijos vadovu Valdui Adamkui, kandidatavusiai į Lietuvos prezidentus, atsisakius tais pinigais pasinaudoti ir dviems komiteto nariams — Rūtai Staniulienai bei Stasiui Barui — pritarus, trijų komiteto narių buvo nuspręsta įsteigti Lietuvos fonde ambasadoriaus „Stasio Lozoraičio vardo amžiną stipendijų fondą“ (ši

Dvi parodos Genocido aukų muziejuje

JADVIGA GODUNAVIČIENĖ

„Skiriu savo tėvo atminimui“, šiuos žodžius vilnietė dailininkė Marija Teresė Rožanskaitė pasakė, atidarant jos kūrybos parodą Genocido aukų muziejuje, įkurtame buvusiuose KGB rūmuose. Šiurpus šio muziejaus eksponatai, ypač kalėjimo kameros rūsiuose, kur kalinti ir kankinti šimtai Lietuvos patriotų, pasipriešinimo sovietinei okupacijai dalyvių, partizanų ir jų rėmėjų.

Paroda savaip primena tas kraupias istorijos dienas. Dailininkės tapyti paveikslai, sukurti asambliažai bei instaliacijos, išdėstytos pačiose kamerose. Minkštąja vadintoje kankinimų kameroje — akcentai, primenantys, kad iš čia nebūdavo girdėti dejavimų, juos sugerdavo sienos, o kraujas tiksdavo ant specialios dangos. Baltutėliai angelo sparnai šalia kalinio drabužių, mirtininkų guolio, trišpalvė, segėta po atlapu. Paveiksluose — portretai, kančios motyvas vielių užvarai, kryžiaus ženklas. Išpūdingas nedidelio formato tapybos darbų ciklas, vaizduojantis vieno didžiausių Sibiro lagerių Rešotų vietas. Jau buvusias, nes kalėjimo, kuriame mirė šimtai 1941 metais išvežtų lietuvių, nebera, kapinės sulygintos su žeme. Dailininkė Atgimimo pradžioje buvo nuvykusi su tremtinių ekspedicija į tas vietas, norėdama bent pamatyti, kur galvą padėjo jos tėvas Mykolas Rožanskas — nepriklausomo

mybės kovų dalyvis, išsilavinęs ūkininkas, žinomas Kriukų miestelio ir viso Joniškio valsčiaus visuomenės veikėjas, tautininkas, vietos šaulių būrio steigėjas, apdovanotas Nepriklausomos Lietuvos ordinais ir medaliais.

Mykolas Rožanskas, kaip ir daugelis kitų Lietuvos inteligentų patriotų, į Rešotus išvežtas 1941 metų birželio 14 d. 1943 m. kovo 25 d. jis nežinomomis aplinkybėmis mirė šiame Krasnojarsko krašto lageryje. Žmona mokytoja Karolina Rožanskienė su dukrele Marija Terese ištremtos į Altajaus kraštą.

— Norėčiau savo darbais patei-

sinti tėvo lūkesčius, — rašo dailininkė parodos lankstinuke, kurį išleido Lietuvos Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

Marija Teresė Rožanskaitė tremties temai, tėvo, kuris zuvo tesulaukęs 46 metų atminimui savo kūryboje nuolat skyrė ir skiria daug dėmesio. Taip buvo ir okupacijos metais, kai tokie kūriniai parodoms netikdavo. Dabar ji daugelio parodų dalyvė, pernai pristatyta Nacionalinei premijai gauti. Neseniai įvyko kelios autorinės parodos. Beje, šioje šeimoje visi dailininkai — ji, vyras, žinomas tapytojas Igoris Piekuras ir abu sūnūs.

Pabaltijo universitetas...

Buvęs Pabaltijo universiteto auklėtinis prof. Vytautas Černius.

Jono Česnavičiaus nuotrauka.

Atkelta iš 2 psl.

Toks trijų Pabaltijo tautų bendradarbiavimas ir solidarumas — vienintelis ir nepakartojamas įvykis Pabaltijo istorijoje. Tai akivaizdus pavyzdys dabartiniam Baltijos kraštų visuomenininkams. Universitetas suteikė sąlygas ir įkvėpė jaunimą ne merdėti pabėgėlių stovyklose, o siekti mokslo. Universiteto baigė nedaug žmonių. Nebaigusieji vis dėlto buvo akademiškai paruošti, praplėtę savo žinių akiratį. Akademinių gyvenimo paliesti jie toliau ieškojo galimybių mokytis. Iš tikrųjų, dauguma buvusių PU auklėtinių baigė mokslus kituose universitetuose, kur juos benubloškė likimas, bet pagrindus jie gavo Pabaltijo universitete.

Laikas bėgo, tačiau praleistos, nors ir neilgos studijų dienos paliko gilius pėdsakus studijavusiųjų atmintyje. Prisiminimai ir draugystė bei ryšiai su profesoriais nenutrūko. Jubiliejinį PU steigimo datų minėjimai tapo tradicija. Ypač prasmingai paminėta universiteto steigimo 30-oji sukaktis — išleista prof. Jono Puzino knyga *Pabaltijo universitetas*.

45-ąsias šventėse kartu su laisva Lietuva. 1996 m. Čikagoje buvo surengtas 50 metų sukakties minėjimas, kuriame dalyvavo kviesti visuomenės veikėjai, mokslo įstaigų atstovai, du profesoriai ir apie trisdešimt buvusių studentų. Ta proga buvo parengtas leidinukas *Baltic University 1946–1949*. Jame yra žiupsnelis istorinės medžiagos.

Lietuvių fondo informacija
parengė Indrė Baršienė

Atidengimo lentos iškilmėse dalyvavo būrys žinomų kultūros veikėjų: etnografas dr. Libertas Klimka, tyrinėjantis Pabaltijo universiteto veiklą; Biržiškų muziejaus Viekšniuose direktorius Rimantas Gričius; JAV LB tarybos pirmininkė Regina Narušienė ir Narušis; buvęs Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Bronius Vaškevičius; buvusi Pabaltijo universiteto rėmėja JAV ir visuomenės veikėja Pranė Šlutiene (S. Velavičiūtė priminė svečiams, kad ji Lituanikos skaityklai yra padovanojusi tris retus istorinius žemėlapius), dailininkė iš Čikagos Magdalena Stankūnienė ir kt.

Po to organizatoriai susirinkusius pakvietė pabendrauti prie kavos puodelio bibliotekos svečių kambaryje.

Lietuvos ambasadoriui JAV Stasiui Lozoraičiui Kauno Vytauto Didžiojo universitetas 1992 m. vasario 9 d. suteikė Garbės daktaro laipsnį. Iš kairės: prof. Vytautas Landsbergis, universiteto rektorius dr. Algirdas Avižienis, amb. Stasys Lozoraitis ir kiti. Viktoro Kapočiaus nuotrauka

Alfonsas Maldonis

BALTASIS SKERSGATVIS

Praejo laikas viens kitą šauktis,
širdį išlieti, garsintis.
Tarsi nutole laikai ir amžiai
tyli Baltasis skersgatvis.

Mūsų takelis per Polocko traktą
į Bernardinų ramybę.
Ak, jojo uliojo savi juo,
ir svetimieji trypė.

Puvo ir griuvo nameliai,
degė, į aukštį stiepė.
Gyvybė gyvybės šaukė,
būsto ar bent palėpė.

Tenai ir mūsų namelis.
Vienas langas į šiaurę.
Užkimdami tarsi balandžiai
laukėm, viens kitą šaukėm.

Atsistovėjom, atsižiūrėjom
į mūs laikus iš to lango.
Trijų Kryžių skeveldros lėkė
į blausų rytmečio dangų.

Traukinių rikšmas, pilki konvojai,
garsiaikalbių šventės raudonos.
Įvardintos skruzdės gyvenimas
vardan skruzdėlyną ir duonos.

Buvo Dievas visa istorija.
Buvo istorija dievas.
O erkščiai vainikas buvo
ant mūsų galvos uždėtas.

Lietuviška praeities hemofilija,
kokį dar žadi kraujo krišką?
Andai upeliai jis liejos,
dabar rudas purvas tryšksta.

Bet gajį minios išmintis –
nuolat keisti dievus ir jungą.
Ir keičiasi turčiai ir vargšai,
persidaro arba nublunka.

Nušėliava visus savo turtus
į pasaulio turgus išgabėnė.
Stingsta graudus gyvenimas.
Bet garbanojas gebėnė.

„Poezijos pavasario“ laureatas Alfonsas Maldonis.
Džozos Barysaitės nuotrauka.

Vidurvasario alsoje, kaip aplinkui
gaudžia viena geležies galybė.
Tyli Baltasis skersgatvis,
takelis į Bernardinų ramybę.

RUGIAVEIDĖ

Lyg pakeleivį, užsibuvusį išleidi
Mane į vakarą, į nerimą raudoną.
Siūbuoja šilo prietemoje rugiauveidė,
Žolių sesuo, mūs bado metų duona.

Ak, sausažiedė, tu tiek metų augai,
Skurdžia gyvybe šitiek laiko želei,
Neišdidžiam gyvenimui ir mažai aukai
Atradus šilo smėlio lopinėlių.

Tu tiek praeinančių apkabinai, beranke,
Gyvenimo dalim paversdama peizažą.
Karai nugriaudėdavo, marai į žemę lenkė,
Į kitą erą pušys gelsvą sėklą nešė.

O kaip tave reikėjo išnešioti,
Kaip, krintant negyvam, tave užstot reikėjo...
Argi nesi tu panaši į mūsų žodį,
Į mūsų balsų kryžkelę ant vėjų?

Tekėk į toli, metų upe sausavage.
Ir kalbančių, ir tylinčių – vardai bendriniai.
Kažką ir ši sausagėlė balta pasakė
Vienam pasaulyje vienintelei tėvynei.

Ko nesuprato gotas anei hūnas,
Ko nieks nepajėgė ir duodamas atimti.
Rūdos gyslelėmis išpintas žemės kūnas
Drauge su šaknimis pasiėmė šią mintį.

Ir tokiai pačiai neišdidžiai laimei,
Ir tokiai pačiai, dar didesnei duoklei
Išsaug tuose pačiuose smėlynuos lyg savaime
Iš tų pačių šaknų jauna žalia svyruoklė.

O tu palaimink, jei išleidi
Į šitą vakarą, į nerimą raudoną.
Siūbuoja šilo prietemoje rugiauveidė,
Žolių sesuo ir mūsų žodžio duona.

kos, perdėto organizuotumo, kur neretai išvirsdavo į tam tikras priesybes. Manau, kad „Poezijos pavasariu“ kito, jie apėmė vis įvairesnius skaitytojų sluoksnius. Kito ir pats „Poezijos pavasario“ almanachas, jo sudėtis, vertimai, taip pat kito atvykstančių svečių geografija. „Poezijos pavasaris“, mano supratimu, darėsi įtaigesnis, laisvesnis, tiksliau atspindėjo kintančią poezijos panoramą, jos formos laisvėjimą. Tai buvo gera linkmė.

Na, pastaraisiais metais, man rodos, buvo pakrypta į tam tikrų eksperimentų demonstravimą. Tai poezijoje, be abejo, irgi yra svarbu, tačiau metiniame almanache neturėtų dominuoti. Poezijos pavasaris turėtų demonstruoti tam tikrą poezijos balansą, išreikšti jos judėjimo kryptį. Tačiau taip pasidaryti ne visada. Manau, ateityje apie tai derėtų galvoti – ir sudarytojams, ir rengėjams. Kadangi mums svarbu išlaikyti skaitytojų dėmesį. Kitaip poezija taps uždaru, savitikiu dalyku, kuris, net pasakyčiau, gali nunykti.

– Esate vadovavęs Lietuvos Rašytojų sąjungai. Prašau pasakyti, koks Jūsų žvilgsnis į dabartinę LRS veiklą?

– Niekam ne paslaptis, tuo metu Rašytojų sąjunga buvo biurokratiška kultūrinė įstaiga. Bet aš nemanau, kad jos vaidmuo tuo metu apsiribė tik tuo. Ji turėjo įtakos literatūros procesui ir minčiai, ir visuomeniniams procesams, kurie tuo metu vyko ar galėjo vykti. Daugeliu atvejų tai buvo gan reikšminga. Ypač buvo svarbus metai prieš atgimimą. Daugelis dalykų, idėjų būdų buvo pralaužta arba rado išraiškos būdą būtent per Rašytojų sąjungos renginius, per „Poezijos pavasari“, per žiemos prozos dienas, per literatūros vakarų didžiulį mastą. Rašytojų sąjungos vaidmuo, pasisakymai, diskusijos formavo tam tikrą nuomonę. Dabar sąjunga, mano supratimu, vengia imtis ir literatūros proceso suvokimo bei vertinimo,

– Niekam ne paslaptis, tuo metu Rašytojų sąjunga buvo biurokratiška kultūrinė įstaiga. Bet aš nemanau, kad jos vaidmuo tuo metu apsiribė tik tuo. Ji turėjo įtakos literatūros procesui ir minčiai, ir visuomeniniams procesams, kurie tuo metu vyko ar galėjo vykti. Daugeliu atvejų tai buvo gan reikšminga. Ypač buvo svarbus metai prieš atgimimą. Daugelis dalykų, idėjų būdų buvo pralaužta arba rado išraiškos būdą būtent per Rašytojų sąjungos renginius, per „Poezijos pavasari“, per žiemos prozos dienas, per literatūros vakarų didžiulį mastą. Rašytojų sąjungos vaidmuo, pasisakymai, diskusijos formavo tam tikrą nuomonę. Dabar sąjunga, mano supratimu, vengia imtis ir literatūros proceso suvokimo bei vertinimo,

– Niekam ne paslaptis, tuo metu Rašytojų sąjunga buvo biurokratiška kultūrinė įstaiga. Bet aš nemanau, kad jos vaidmuo tuo metu apsiribė tik tuo. Ji turėjo įtakos literatūros procesui ir minčiai, ir visuomeniniams procesams, kurie tuo metu vyko ar galėjo vykti. Daugeliu atvejų tai buvo gan reikšminga. Ypač buvo svarbus metai prieš atgimimą. Daugelis dalykų, idėjų būdų buvo pralaužta arba rado išraiškos būdą būtent per Rašytojų sąjungos renginius, per „Poezijos pavasari“, per žiemos prozos dienas, per literatūros vakarų didžiulį mastą. Rašytojų sąjungos vaidmuo, pasisakymai, diskusijos formavo tam tikrą nuomonę. Dabar sąjunga, mano supratimu, vengia imtis ir literatūros proceso suvokimo bei vertinimo,

Vytauto Didžiojo universiteto laikraščiu – 10 metų

Balandžio 23 d. Vytauto Didžiojo universiteto laikraštis *Universitas Vytauti Magni* šventę savo dešimties metų jubiliejų. Pirmasis šio laikraščio numeris išėjo 1994 m. – keturiuose jo puslapiuose buvo pateikiama informacija apie tuometinę universiteto struktūrą, mokslinį potencialą. Nors, įkūrus laikraštį, svarbiausia jo užduotimi buvo laikomas universiteto akademinio gyvenimo atspindėjimas, tačiau per dešimtmetį išaugo ne tik laikraščio apimtis, bet ir jame spausdinamų straipsnių teminė bei žanrinė įvairovė, išleista keletas sporto, literatūros priedų, kasmet parengiamas studentų veiklą vasaros atostogų metu atspindintis leidinys „Vasaros nuospauda“. Ypač norėčiau pabrėžti vieną labai svarbų dalyką – nuo pat laikraščio įkūrimo jame dirbo tik studentai, studijuojantys įvairius dalykus, nebūtinai susijusius su žurnalistika, – apžvelgdama *Universitas Vytauti Magni* raidą sakė redaktorė Nijolė Kreimerienė.

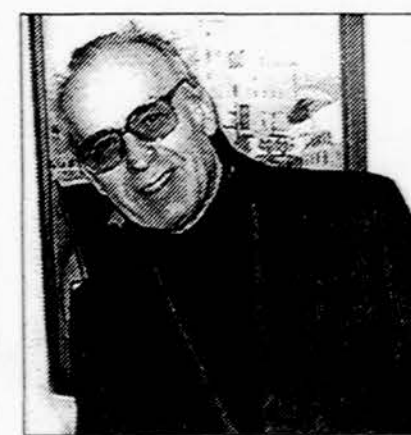
Laikraščio jubiliejaus minėjimo metu jo kolektyvą su švente pasveikino buvę VDU rektoriai prof. Algirdas Avizienis, prof. Bronius Vaskelis (kurį teisėtai galime laikyti laikraščio įkūrėju) ir dabar universitetui vadovaujantis prof. Vytautas Kaminskas, studijų prorektorius prof. Povilas Zakarevičius, mokslo prorektorius prof. Liud-

vikas Pranevičius bei artimiausio kaimyno – Kauno technologijos universiteto rektorius prof. Ramutis Bansevicius. Pasveikinti kolegų į VDU atvyko kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų laikraščių atstovai bei gausus anksčiau VDU laikraštyje dirbusių žmonių būrys. Džiaugdamasis sveikinimais VDU laikraščio kolektyvas savo ruožtu taip pat atsidėjo uoliesiems savo talkininkams, teikdamas jiems atminimui suvenyrinius puodelius su žrašu: *Universitas Vytauti Magni* jau 10 metų. Belieka tikėtis, kad sulaukęs šio jubiliejaus laikraštis ir toliau sėkmingai gyvuos ir tobulėdamas sulauks didelio skaitytojų dėmesio.

Tomas Pabedinskas

Nepaprasto kolorito meistras

Dail. Leonardas Tulickis.

Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmai Vilniuje laikosi tradicijos pristatyti visuomenei didesnę garsų dailininkų parodą, liudijantią apie kurį nors svarbų meninį laikotarpį ar net visą gyvenimą. Neseniai čia buvo Vytauto Cipliausko, pasakui Viktoro Vizgirdos retrospektyvinės ekspozicijos, išdėstytos keletoje salių. Dabar rūmuose atidaryta, iki gegužės pabaigos veiksianti, vieno įdomiausių šių dienų Lietuvos tapytojų, nepaprasto kolorito meistro, Leonarda Tulickio paroda, žyminti jo gyvenimo 65-ąsias metines.

Parodą rengiant, nuosirdžiai talkininkavo Žemaičių kultūros draugija ir jos informacinis centras, vadovaujamas Danutės Mukienės, begalinės žemaitiškosios veiklos entuziastės, ilgametės žurnalo *Žemaičių žemė*

Leonardas Tuleikis yra ryškus, žemaitiškai atkaklus, gilios kūrybos menininkas

redaktorės. Atrinkti pastarųjų penkiolikos metų darbai, kurių dauguma rodomi pirmą kartą. Kaip atidaryme kalbėjo Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys, menotyrininkė doc. Nijolė Tumenienė, dailininkas Vytautas Valius ir kiti, bendravę su žurnalistas dailininko bičiuliais bei vertintojais, visų nuomone, Leonardas Tuleikis yra ryškus, žemaitiškai atkaklus, gilios kūrybos menininkas, jautantis ne nutrukstamą ryšį su savo buvimu atmintyje prof. Antanu Gudaičiui, nepasiduodantis jokiam laikinui, gerbiantis liaudies meno įtaką. Jo tapyba ekspresyvi, nesudėtingos kompozicijos, nepaprastai spalvinga, išmastyta, tiesiog iškentėta. Ir jokios istorinės permainos neišmušė dailininko iš pusiausvyros, nepriverė kam nors tarnauti ar prisitaikyti.

Atrodo, paprasti motyvai: medžiai, žmonių figūros, upės, kaimo buitis, bet iš jų sklinda psichologinė gelmė, jausmų sankaupos, tiesiog meilė viskam, kas brangu nuo vaikystės, nuo kvėpuota gimtojoje Žemaitijoje, kas neužmirštama, seniai gyvenant mieste. Šios savybės visada dominavo Leonarda Tuleikio kūryboje, buvo vertinamos ir pažymimos parodose tiek savam krašte, tiek svetur. O parodų būta daug kur: darbai rodyti Anglijoje, Japonijoje, JAV, Italijoje, Rusijoje, Suomijoje ir kt. Dailės institutą Leonardas Tuleikis baigė 1963 m., Vilniuje gyvena nuo 1958 m.

„Manau, kad mano gyvenimo kūrybiniame kelyje mažai kas keitėsi. Siekiu brandos, kūrybos gilumo“, – sako pats parodos autorius.

Jadvyga Godunavičienė

Alfonsas Maldonis: rašytojų balsas ir vaidmuo turėtų būti didesnis

RIČARDAS ŠILEIKA

Šiurmetį „Poezijos pavasario“ laureatą Alfonsą Maldonį jo namuose Švyturio gatvėje, Vilniuje kalbina Ričardas Šileika.

– Kaip Jūs pats paaiškintumėte atvejį, kad „Poezijos pavasario“ laureato vardo sulaukėte tik šiais metais, kai jūsų bendraamžiai (vadinsiu karta) poetai – Juozas Macevičius, Janina Degutytė, Vytautas Rudokas ar Algimantas Baltakis bei Justinas Marcinkevičius laureatais yra tapę „Poezijos pavasario“ pradžios metais? Kas tai – politinis kasus, tekstų nebranda ar grynas neapsižiūrėjimas?

– Man pačiam spręsti, ar mano tekstai buvo pakankamai brandūs, ar jie būtų galėję pretenduoti į šį apdovanojimą, nederu ir nesmagu. Bet taip natūraliai susiklostė. Tiesa, iš viso mums išrinkti „Poezijos pavasario“ laureatą yra kebloka, nes tikrai labai daug įvairių skonių atitinkančių ir talentingų žmonių. Todėl konkurencija yra nemenka. Dabar galiau atvirai prisipažinti, kad šioji tokį vaidmenį suvaidino ir tai, kad ir aš pats tuo metu prisidėjau, organizuodamas „Poezijos pavasari“. Be to, esu dirbęs Rašytojų sąjungos pirmininko pavaduotoju, vėliau pirmininku. Ir jeigu, sakykim, laureato vardas būtų paskirtas man, būčiau jautęsis neįaukiai. O po to viskas natūraliai nutole. Tai yra praėjo mū-

sų kartos dominavimas, apsilpo tam tikras jos vaidmuo tame tarpsnyje, ir atėjo kita karta. O šiandienis mano iškėlimas į tuos nominatus ir galų gale vardo paskyrimas yra šoks toks atsigrėžimas į praeitį. Ką jis reiškia, tegu svarsto tie, kurie šią premiją skyrė, tegu svarsto skaitytojai ir visuomenė. Bet šis faktas jau įvyko.

– Kaip Jūs vertinate kitų dviejų kandidatų – vilniškio Alvydo Šlepiko ir kauniškio Kęstučio Navako – į „Poezijos pavasario“ ažuolo vainiką kūrybą?

– Jie yra tikrai talentingi, jauni ir perspektyvūs poetai. Moderniai mąstantys ir mokatys įtaigiai, pagaliai, apgalvotai ir, manau, pagaunantiai

skaitytojo dėmesį tai išreikšt savo poezijoje. Todėl jie irgi visiškai natūraliai pretendavo. Ir niekas, matyt, nebūtų nustebęs, jeigu vienas iš jų būtų apdovanotas. Bet čia Fortūna pasisuko į mano pusę. Ką padarysi.

– Nežinau, ar visuose „Poezijos pavasariuose“ Jūs pats esate dalyvavęs, bet tikslu, kad bent jau stebėjęs tai tikrai visus. Ar galėtumėte keliais bruožais apibūdinti tuos keturiasdešimt „Pavasarių“? Kaip jie kito, žinoma, jeigu sutiksite, kad kito?

– Aš esu dalyvavęs daugiau kaip trisdešimtyje „Poezijos pavasarių“. Anksčiau juose buvo daugiau butaforijos, pompasti-

„Poezijos pavasario“ pabaiga. Iš kairės: aktorius Laimonas Norcika, poetai – Algimantas Baltakis ir Alfonsas Maldonis. Valdo Kopūsto (Elta) nuotrauka.